

HATÁROK NÉLKÜL

Gerencsér Balázs Szabolcs

Nyelvi jogok – törvények (III.)

Az 1868-as nemzetiségi törvény és Magyarország nyelvjogi szabályai

A nyelvi jogok közép-európai történetének áttekintése kapcsán felvetődik a kérdés, hogy Magyarország miként szabályozta nemzetiségeinek nyelvhasználati jogát. Különösen érdekes eredményeket kapunk egy teljes, Kárpát-medencei vizsgálatban, amely az összehasonlító jog eszköztárával él.

A közép-európai államok ugyanis a történelem során sokszor éltek olyan helyzetet, amelyben egymásra voltak utalva, illetve a közös történelmi szituációk a jogi és politikai gondolkodásra is kihatottak. A legújabb korban egyre nagyobb szerephez jut e régió jogrendszereinek összehasonlító jogi vizsgálata. Eckhart professzor úgy fogalmazott, hogy „[v]alamely nép jogéletét saját emlékeiből kell megismerni, de hasonló művelődési fokon álló, hasonló gazdasági és társadalmi fejlődésen keresztülmenő népek jogéletének megismerése a mi jogéletünk kutatásában rendkívül becses segítőeszközt nyújthat”.¹ A közép-európai rendszerváltozásokat követően Konrad Zweigert és Hein Kötz professzorok az összehasonlító jognak a jogalkotó kezében való hasznosságát vizsgálván már megállapították, hogy „az összehasonlító jog különösen hasznosak bizonyul Kelet-Közép-Európa államaiban, ahol a jogalkotók a szovjet rendszer bukása után szembesültek jogrendszereik újrarápításának szükségességével”.² Az összehasonlító jog által tehát jobban megismerhetjük saját nemzeti jogunkat, sőt annak fejlesztésére is képesek leszünk.³ Az összehasonlítást azonban nem Nyugat-Európában és a tengeren túl kell kezdenünk, hanem saját régióinkban, Közép-Európában – ahogy Eckhart professzor javasolta.

Magyarországon a nemzetiségek nyelvi jogainak szabályozása a 19. század közepétől ered. Elsőként az 1849. július 28-i nemzetiségi törvény született meg, majd a szabadságharc elvesztésétől a kiegyezésig nem volt kisebbségi (akkori terminológiával: nemzetiségi) szabályozás. Az uralkodó 1865. december 4-én, négyéves provizórium után újra összehívta az országgyűlést. 1867-ben, a kiegyezést követően merült fel az igény a nemzeti kisebbségek, és ezen belül a magyar-horvát kapcsolatok rendezésére. A már ekkor folyamatban lévő és megújult lendületet kapó kisebbségi jogi kodifikáció eredményeként jött létre a nemzeti egyenjogúságról szóló, 1868. évi XLIV. tc.

A nemzetiségi törvény megszületésekor Európában szinte egyedülálló volt, mindazonáltal a nemzetiségek képviselői is meglehetősen kedvezőtlenül fogadták, és csak jóval később ismerték fel annak pozitívumait.⁴ Mindemellett a magyar közvélemény és a politika is túlzottnak vélte a benne foglalt jogosultságokat. Ennek következményeként az 1870-es évektől megkezdődött a törvény felülvizsgálata, amely a századfordulóra a törvényi rendelkezések erőteljes gyengülését eredményezte. A törvény szövegének értelmezésénél – amelyet a területi határookra tekintettel itt nem teszek meg részletesen, hanem csak bemutatom a főbb szabályokat – nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy megalkotásakor a közigazgatás még nem volt elválasztva az igazságszolgáltatástól, ami csak a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. tc.-kel következett be.

A törvény 1. §-ában a magyar nyelvet teszi meg az országgyűlés, a közigazgatás és a törvényhozás, tehát az állam hivatalos nyelvének. A törvényhozással kapcsolatban azonban úgy rendelkezik, hogy a törvények nemzeti-ségi nyelveken is hiteles fordításban kiadandók. [A közlönyök kisebbségi nyelvű kiadása nagyban megkönnyítené az anyanyelvű jogalkalmazást, mindazonáltal napjainkban az államok ilyen szabályozást nem hoznak. A Kárpát-medencében egyedül Romániában van kisebbség nyelvére fordított kivonatolt jogszabálytár, de az is szinte teljesen alkalmazhatatlan a pontatlan és elkésett fordítása miatt. Szlovákiában a Mečiar vezette kormány adott ki egy magyar nyelvű jogszabálytárat, de abban csak a kardinális törvények (például alkotmány, eljárásjogok, nyelvtörvény, oktatási törvény stb.) kaptak helyet, és azok sem teljes terjedelemben, hanem az olvasó által ki nem található szempontok szerint kivonatolt formában.]

A nemzetiségi törvény a következőkben (a 2. §-tól a 24. §-ig) a nyelvhasználatot szabályozza a törvényhatóságok, a bíróságok, a telekkönyvi rendszer, a másodfokú közigazgatási hatóságok, az anyakönyvvezetés, az egyházi testületek és hatóságok, valamint a községek hivatalos eljárásaiban, illetve az oktatásban. A központi kormányzattal és az országos hatóságokkal való ügyintézés nyelve a magyar. Minden más (helyi) szintű eljárásban főszabályként a magyar vagy egy választott, ún. „jegyzőkönyvi vagy ügyviteli” nyelv a megengedett. (A volt jugoszláv államok kisebbségi joga napjainkban lehetővé teszi az államnyelvtől eltérő ügyviteli nyelvet.) Még a hatóságok egymással való kommunikációjában is lehetőség volt egymás jegyzőkönyvi nyelveinek a használatára. (Ez utóbbi szabályozáshoz hasonló él napjainkban a Vajdaságban.) A másodfokú bíróságok munkája kivétel a fenti főszabály alól, mert ott már a törvény megköveteli a magyar nyelvet, amelyre a bíróságnál alkalmazott hivatalos tolmácsok államköltségen fordítják le a nem magyar nyelvű beadványokat.

A fenti eljárási szabályokat követően a 26. §-tól anyagi szabályokat találunk a törvényben: a nemzetiségek számára lehetővé tett egyesülési jog, iskola-alapítási jog, valamint a hivatalok betöltésénél (mai terminológiával) a megkülönböztetés tilalma, azaz „a hivatalok betöltésénél a jövőre is egyedül a személyes képesség szolgálván irányadoul...”

A törvény nagyvonalúan szabályozza az eljárásbeli, tágabban értelmezve: az állami életben használt nyelvet. Olyan rendelkezéseket tartalmaz, amelyek megvalósulása napjainkban csak álom.

A törvény továbbélésének kora azonban nem volt kedvező hatással a nemzetiségi jogok fejlődésére. A nemzetállamok fénykorának tekintett 19. század végére felerősödött minden európai országban – és így hazánkban is – a többségi identitás; az „elmagyarosítás” kezdetét vette. Ennek a nacionalista társadalmi közegnek látta kárát a nemzetiségi törvény is.⁵

Az 1880-as, 1890-es évekre a nemzetiségek több tekintetben is kifogásolták a törvény végrehajtását. „Bírálatuk tárgya azonban most már nem maga az 1868:XLIV. tc., hanem sokkal inkább annak a végrehajtás során történt »korrekciói«. A korábban – és az időközben – megalakult s többnyire »nemzeti liberális« névvel működő nemzetiségi pártok a kritika és a tiltakozás gazdag tárházával, többek között a politikai választásoktól való távolmaradásukkal is kifejezték elégedetlenségüket.”⁶

A századfordulóra kialakuló asszimilatív és a kisebbségek számára hátrányos politika lett az egyik kiváltó oka annak, hogy az első világháború befejeztével, 1918-ban a horvát és a román nemzetiségek kimondták elszakadásukat Magyarországtól. Eredményeket csak a német és a ruszin kisebbségek terén ért el a magyar nemzetiségpolitika.⁷

1919 augusztusában a német nemzetiségű Bleyer Jakab vezetésével felállt a Nemzetiségi Minisztérium, amely jó megoldást kínált a kisebbségek problémáinak enyhítésére.

Ekkor, 1919–1920-ban a következők szerint alakultak a nemzetiségi jogok. „A békeszerződések és a kisebbségi szerződések nyomán a világháború után kialakult nemzetközi kisebbségi jog a nemzetiségi nyelvek hivatalos használatát csak a bíróságok előtt biztosította, és ott is csak egészen bizonytalan és általános formában.”⁸ A nemzetiségi törvény fenti rendelkezéseit és a tárgyban 1914-ig hozott törvényeket szabályozták újra az első világháborút követően a 4044/1919. ME. sz. rendelet 10, 11. és 15. §§-ai, és az ezek alapján kibocsátott 1262/1920 IM. sz. rendelet, valamint a 4800/1923. ME. rendelet.

A 4800/1923. ME. rendelet az 1868-as törvény legtöbb tárgykörét is újr szabályozta. A bíróságok előtti nyelvhasználatot az illetékességi területen

a kisebbség lélekszámának 1/5-ében határozza meg (12. §). Ezenkívül meg kell említeni, hogy az új szabályozás már figyelembe veszi az igazságszolgáltatás szervezetének átalakítását, valamint Magyarország területének és lélekszámának jelentős csökkenését is. Mindezek tekintetében elmondható, hogy a két világháború között az eljárásbeli nyelvhasználat részletes és megfelelő szabályozottsággal bírt.

Bethlen István miniszterelnöksége alatt több kisebbségi jogszabály is született.⁹ A nyelvhasználatot érintő és a későbbieket is meghatározó azonban a kisebbségi oktatás tárgykörét szabályozó 110 478–VIII. a. számú vallási és közoktatásügyi miniszteri rendelet. E jogszabály az elemi iskolákban a következő választási lehetőségeket ajánlotta a nemzetiségi diákoknak: az A) típusú iskolákban az érintett nemzetiség nyelvén történik a tanítás, a magyar nyelv pedig kötelező tantárgy; a B) típusú iskolákban fele-fele arányban tanítanak magyarul és a nemzetiségi nyelven; a C) típusú iskolákban pedig magyar nyelven folyik az oktatás, de a kisebbség nyelve kötelező tantárgy.

A második világháborút lezáró békeszerződések a nemzetiségeket hátrányosan érintették.¹⁰ Éppen ezért 1946-ban a magyar békeelőkészítők kidolgoztak egy nemzetközi kisebbségvédelmi tervezetet, a Kisebbségi Kódexet. A kódex az ENSZ alapokmányra hivatkozással javasolta, hogy iktassanak be a békeszerződésekbe kisebbségvédelmi rendelkezéseket, de a magyar delegáció javaslata a békekonferencián nem talált meghallgatásra.¹¹

A második világháborút követő időszakban – a szomszédos országokhoz hasonlóan – Magyarországon sem született nyelvhasználati jogszabály. Egyedüli visszatérő nemzetiségi kérdés az anyanyelvű oktatás volt. Ehhez is a fent említett bethleni viszonyítási pontokat használták. 1945-ben a három fokozatú rendszert kétfokozatúra (A, C) változtatták. 1960-ban kedvezőtlen fordulattal tovább alakították a kisebbségi iskolarendszert, immáron B és C típusúra.

A kommunizmus a kisebbségek kérdését belügynek tekintette. Mivel pedig a nemzetiségek mindig is bizonytalansági tényezőt jelentettek egy államban, a különösen is homogenitásra törekvő kommunista diktatúra szinte nem létezőként kezelte a nemzetiségi problémát – ezzel igyekezett azt megoldani. Jó példa erre Magyarország eljárásjogainak szabályozása. Az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1954. évi IV. törvény (Áe.), valamint a polgári perrendtartásról szóló 1959. évi III. törvény (Pp.) kimondta, hogy mindenki szabadon használhatja anyanyelvét az eljárásokban. Természetesen nem nevesítették a nemzetiségeket, és nem is létesítettek garanciákat, amelyek lehetővé tették volna a közvetlen nyelvhasználatot. Magyarországon is – mint a környező államokban – a tolmács általi nyelv-

használat lett az általános. Ez a gyakorlat ma is fő szabályként működik Közép-Európa államainak többségében, azonban álláspontom szerint alkotmányos visszásságot eredményez, mivel a kisebbségek teljesjogú állampolgárai az adott államnak, de a hatóságok előtti nyelvhasználatot tekintve a „külföldi” státusát osztják. Mindez pedig sérti a tisztességes eljáráshoz való jogot, valamint a hátrányos megkülönböztetés tilalmát is, amelyeket viszont minden demokratikus alkotmány elismer.

A rosszul kialakult gyakorlatot nagyon nehéz megváltoztatni. Még a rendszerváltozás sem volt képes Magyarországon és a Kárpát-medence államaiban megfelelő változást hozni. Nagy előrelépést jelentettek a lassan haladó belső fejlődésben a nemzetközi szerződések, különösen az Európa Tanács Nyelvi Chartája. E szerződés hatására változott meg Magyarországon is a nyelvhasználat joga minden eljárásban. Nem így például Romániában, amely ország a kézirat lezártáig sem ratifikálta a chartát (és nehezen hihehető, hogy az EU-csatlakozásig meg fogja tenni), pedig az nyilvánvalóan segítene az ott élő kisebbségeken.

Melléklet

1868. évi XLIV. törvénycikk a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában¹²

Minthogy Magyarország összes honpolgárai az alkotmány alapelvei szerint is politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, az oszthatatlan egységes magyar nemzetet, melynek a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozzék is, egyenjogú tagja;

minthogy továbbá ezen egyenjogúság egyedül az országban divatozó többféle nyelvek hivatalos használatára nézve, és csak annyiban eshetik külön szabályok alá, amennyiben ezt az ország egysége, a kormányzat és közigazgatás gyakorlati lehetősége s az igazság pontos kiszolgáltatása szükségessé teszik;

a honpolgárok teljes egyenjogúsága minden egyéb viszonyokat illetőleg épségben maradván, a különféle nyelvek hivatalos használatára nézve követhető szabályok fognak zsinórmértékül szolgálni:

1. §

A nemzet politikai egységénél fogva Magyarország államnyelve a magyar lévén, a magyar országgyűlés tanácskozásai s ügykezelési nyelve ezentúl is egyedül a magyar; a törvények magyar nyelven alkottatnak, de az országban lakó minden más nemzetiség nyelvén is hiteles fordításban kiadandók; az

ország kormányának hivatalos nyelve a kormányzat minden ágazatában ezentúl is a magyar.

2. §

A törvényhatóságok jegyzőkönyvei az állam hivatalos nyelvén vitetnek; de vitethetnek emellett mindazon nyelven is, amelyet a törvényhatóságot képviselő testület vagy bizottmány tagjainak legalább egy ötödrésze jegyzőkönyvi nyelvül óhajt.

A különböző szövegekben mutatkozó eltérések eseteiben a magyar szöveg a szabályozó.

3. §

Törvényhatósági gyűlésekben mindaz, aki ott szólás jogával bír, akár magyarul szólhat, akár saját anyanyelvén, ha az nem a magyar.

4. §

A törvényhatóságok az államkormányhoz intézett irataikban az állam hivatalos nyelvét használják; de használhatják emellett hasábosan még azon nyelvek bármelyikét is, melyek[et] jegyzőkönyveikben használnak. Egymás-közi irataikban pedig akár az állam nyelvét, akár pedig azon nyelvek egyikét használhatják, amely azon törvényhatóság által, melyhez az irat intéztetik, a második szakasz szerint jegyzőkönyvei vitelére elfogadtatott.

5. §

A belső ügyvitel terén a törvényhatósági tisztviselők az állam hivatalos nyelvét használják; de amennyiben az egyik vagy másik törvényhatóságra vagy tisztviselőre nézve gyakorlati nehézséggel járna: az illető tisztviselők kivételesen törvényhatóságaik jegyzőkönyvi nyelveinek bármelyikét is használhatják. Valahányszor azonban az állami felügyelet és a közigazgatás tekintetei megkívánják: jelentéseik és az ügyiratok egyszersmind az állam hivatalos nyelvén is felterjesztendők.

6. §

A törvényhatósági tisztviselők saját törvényhatóságaik területén a községekkel, gyülekezetekkel, egyesületekkel, intézetekkel és magánosokkal való hivatalos érintkezéseikben a lehetőségig ezek nyelvét használják.

7. §

Az ország minden lakosa azon eset[ek]ben, amelyekben ügyvéd közbejött nélkül akár felperesi, akár alperesi, akár folyamodó minőségben, személyesen vagy megbízott által veszi[k] és veheti[k] igénybe a törvény óalmát és a bíró segélyét:

a) saját községi bírósága előtt anyanyelvét;

b) más községi bírósága előtt saját község ügykezelési vagy jegyzőkönyvi nyelvét;

c) saját járási bírósága előtt saját községének ügykezelési vagy jegyzőkönyvi nyelvét;

d) más bíróságok előtt, akár legyenek azok saját törvényhatóságának, akár pedig más törvényhatóságnak bíróságai, azon törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelvét használhatja, amelyhez az illető bíróság tartozik.

8. §

A bíró a 7-ik § eseteiben a panaszt vagy kérelmet a panasz vagy kérelem nyelvén intézi el; a kihallgatást, tanúhallgatást, szemlét és más bírói cselekményeket úgy a peres, mint a peren kívüli, valamint a bűnvádi eljárásoknál a perben álló felek, illetőleg a kihallgatott személyek nyelvén eszközli; a perek tárgyalási jegyzőkönyveit azonban azon a nyelven vezeti, melyet a perlekedő felek a törvényhatóságok jegyzőkönyvi nyelvei közül kölcsönös megegyezéssel választanak. Ha e tekintetben megegyezés létre nem jönne, a bíró a tárgyalási jegyzőkönyvet a törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelveinek bármelyikén vezetheti, tartozik azonban annak tartalmát a feleknek szükség esetén tolmács segélyével is megmagyarázni.

Szintügy tartozik a bíró a felek előtt megmagyarázni s illetőleg tolmácsoltatni a per fontosabb okmányait is, ha ezek olyan nyelven volnának szerkesztve, melyet a perben álló felek egyike vagy másika nem ért.

Az idézési végzés a megidézendő fél érdekében, ha rögtön kitudható, annak anyanyelvén, különben pedig azon községnek, amelyben a megidézendő fél lakik, jegyzőkönyvi nyelvén, vagy pedig az állam hivatalos nyelvén fogalmazandó.

A bírói határozat a tárgyalási jegyzőkönyv nyelvén hozandó: de köteles azt a bíró minden egyes félnek azon a nyelven is kihirdetni, illetőleg kiadni, amelyen kívánja, amennyiben azon nyelv a törvényhatóságnak, amelyhez a bíró tartozik, jegyzőkönyvi nyelveinek egyikét képezi.

9. §

Mindazon polgári s bűnvádi perekben, melyek ügyvéd közbejöttével folytatandók, az első bíróságoknál mind a perlekedésnek, mind a hozandó ítéleteknek nyelvére addig, míg az első bíróságok végleges rendezése és a szóbeli eljárás behozatala fölött a törvényhozás nem határoz, az eddigi gyakorlat mindenütt fenntartandó.

10. §

Az egyházi bíróságok maguk határozzák meg ügykezelési nyelvüket.

11. §

A telekkönyvi hivataloknál a törvényszék felügyelésének tekintetéből is az illető törvényszék ügykezelési nyelve használható; de ha a felek úgy kívánják, mind a végzés, mind a kivonat az állam hivatalos nyelvén, vagy azon törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelveinek egyikén is kiadandó, amelynek területén a telekkönyvi hivatal van.

12. §

A fellebbezett perekben, ha azok nem-magyar nyelven folytattak, vagy nem-magyar okmányokkal vannak ellátva, a fellebbviteli bíróság mind a pert, mind az okmányokat, amennyiben szükséges, magyarra fordíttatja azon hiteles fordítók által, akik a fellebbviteli bíróságoknál államköltségen lesznek alkalmazva, s a pert ezen hiteles fordításban veszi vizsgálat alá.

Végzéseit, határozatait és ítéleteit a fellebbviteli bíróság mindig az állam hivatalos nyelvén fogja hozni.

Leküldetvén a per az illető első bírósághoz, ez köteles lesz a fellebbviteli bíróság végzését, határozatát vagy ítéletét minden egyes félnek azon nyelven is kihirdetni s illetőleg kiadni, amelyen ez azt kívánja, amennyiben az a nyelv a bíróságnak ügykezelési, vagy a törvényhatóságnak valamelyik jegyzőkönyvi nyelve volna.

13. §

Az államkormány által kinevezett minden bíróságok hivatalos nyelve kizárólag a magyar.

14. §

Az egyházközségek, egyházi felsőségeik törvényes jogainak sérelme nélkül anyakönyveik vezetésének s egyházi ügyeik intézésének, nemkülönben

– az országos iskolai törvény korlátai között – iskoláikban az oktatásnak nyelvét tetszés szerint határozhatják meg.

15. §

A felsőbb egyházi testületek és hatóságok önmaguk állapítják meg a tanácskozás, a jegyzőkönyv, az ügyvitel és egyházközségeikkel való érintkezés nyelvét. Ha ez nem az állam hivatalos nyelve volna: az állami felügyelet szempontjából a jegyzőkönyvek egyszersmind az állam hivatalos nyelvén is hiteles fordításban felterjesztendők.

Ha különböző egyházak s egyházi felsőbb hatóságok érintkeznek egymással, vagy az állam hivatalos nyelvét, vagy azon egyháznak nyelvét használják, amellyel érintkeznek.

16. §

Egyházi felsőbb és legfelsőbb hatóságok az államkormányhoz intézett beadványaikban ügyviteli vagy jegyzőkönyvi nyelvöket, s hasábosan az állam hivatalos nyelvét, a törvényhatóságokhoz s azok közegeihez intézett beadványaikban az állam nyelvét; vagy ha több a jegyzőkönyvi nyelv, azok bármelyikét; az egyházi községek pedig, mindezen hivatalos érintkezéseikben az államkormány és saját törvényhatóságaik irányában az állam hivatalos nyelvét vagy saját ügykezelési nyelvöket; más törvényhatóságok irányában pedig az illető törvényhatóságok jegyzőkönyvi nyelvei egyikét használhatják.

17. §

Az állam s illetőleg a kormány által már állított, vagy a szükséghez képest állítandó tanintézetekben a tanítási nyelvnek meghatározása, amennyiben erről törvény nem rendelkezik, a közoktatási miniszter teendőihez tartozik. De a közoktatás sikere, a közművelődés és közjólét szempontjából az államnak is legfőbb célja lévén; köteles ez az állami tanintézetekben a lehetőségig gondoskodni arról, hogy a hon bármely nemzetiségű, nagyobb tömegekben együtt élő polgárai az általok lakott vidékek közelében anyanyelvükön képezhessék magukat egészen addig, hol a magasabb akadémiai képzés kezdődik.

18. §

Azon területeken létező vagy felállítandó állami közép és felső tanodákban, amelyeken egynél több nyelv divatozik, azon nyelvek mindenikének részére nyelv- s irodalmi tanszékek állítandók.

19. §

Az országos egyetemben az előadási nyelv a magyar; azonban az országban divatozó nyelvek és azok irodalmi számára, amennyiben még nem állítottak, tanszékek állíttatnak.

20. §

A községi gyűlések maguk választják jegyzőkönyvük s ügyvitelük nyelvét. A jegyzőkönyv egyszersmind azon nyelven is viendő, amelyen vitelét a szavazatképes tagoknak egyötöde szükségesnek látja.

21. §

A községi tisztviselők a községbeliekkel való érintkezéseikben azok nyelvét kötelesek használni.

22. §

A község saját törvényhatóságához, annak közegeihez és az államkormányhoz intézett beadványaiban az állam hivatalos vagy saját ügykezelési nyelvét; más törvényhatóságokhoz s azok közegeihez intézett beadványaiban az állam hivatalos nyelvét vagy az illető törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelvei egyikét használhatja.

23. §

Az ország minden polgára saját községéhez, egyházi hatóságához és törvényhatóságához, annak közegeihez s az államkormányhoz intézett beadványait anyanyelvén nyújthatja be.

Más községekhez, törvényhatóságokhoz s azok közegeihez intézett beadványaiban vagy az állam hivatalos nyelvét, vagy az illető község vagy törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelvét vagy nyelvei egyikét használhatja.

A törvénykezés terén a nyelv használatát a 7–13. §-ok szabályozzák.

24. §

Községi s egyházi gyűlésekben a szólás jogával bírók szabadon használhatják anyanyelvüket.

25. §

Ha magánosok, egyházak, magán társulatok, magán tanintézetek és törvényhatósági joggal nem bíró községek a kormányhoz intézett beadványaiknál nem az állam hivatalos nyelvét használnák: az ily beadványokra hozott

végzés eredeti magyar szövegéhez a beadvány nyelvén eszközlött hiteles fordítás is mellékelendő.

26. §

Valamint eddig is jogában állott bármely nemzetiségű egyes honpolgárnak éppen úgy, mint a községeknek, egyházaknak, egyházközségeknek: úgy ezentúl is jogában áll saját erejükkel vagy társulás útján alsó, közép és felső tanodákat felállítani. E végből, s a nyelv, művészet, tudomány, gazdaság, ipar- és kereskedelem előmozdítására szolgáló más intézetek felállítása végett is, az egyes honpolgárok az állam törvényszabta felügyelete alatt társulatokba vagy egyletekbe összeállhatnak, és összeállván szabályokat alkothatnak, az államkormány által helybenhagyott szabályok értelmében eljárhatnak, pénzalapot gyűjthetnek, és azt, ugyan az államkormány felügyelete alatt[,] nemzetiségi törvényes igényeiknek is megfelelően kezelhetik.

Az ilyen módon létrejött művelődési és egyéb intézetek – az iskolák azonban a közoktatást szabályozó törvény rendeleteinek megtartása mellett – az állam hasonló természetű s ugyanazon fokú intézeteivel egyenjogúak.

A magánintézetek és egyletek nyelvét az alapítók határozzák meg.

A társulatok s általuk létesített intézetek egymás között saját nyelvükön is érintkezhetnek; másokkal való érintkezéseikben a nyelv használatára nézve a 23. § határozatai lesznek szabályozók.

27. §

A hivatalok betöltésénél jövőre is egyedül a személyes képesség szolgálván irányadóul; valakinek nemzetisége ezután sem tekinthető az országban létező bármely hivatalra vagy méltóságra való emelkedés akadályául. Sőt inkább az államkormány gondoskodni fog, hogy az országos bírói és közigazgatási hivatalokra, s különösen a főispánságokra a különböző nemzetiségekből a szükséges nyelvekben tökéletesen jártas s másként is alkalmas személyek a lehetőségig alkalmaztassanak.

28. §

A korábbi törvényeknek a fennebbi határozatokkal ellenkező rendeletei ezennel eltöröltetnek.

29. §

Ezen törvény rendeletei a külön területtel bíró s politikai tekintetben is külön nemzetet képező Horvát-, Szlavon- és Dalmátországokra ki nem terjednek, hanem ezekre nézve nyelv tekintetében is azon egyezmény szolgál-

land szabályul, mely egyrésről a magyar országgyűlés, másrésről a horvát-szlavon országgyűlés között létrejött, s melynél fogva azok képviselői a közös magyar-horvát országgyűlésen saját anyanyelvükön is szólhatnak.

Jegyzetek

- 1 Eckhart Ferenc: Jog- és Alkotmánytörténet (in Hóman Bálint: *A magyar történetírás új útjai*. Magyar Szemle Társaság, Budapest, Bíró, 1931, 296.) Az elhíresült első „Eckhart-vitát” kiváltó cikkében Eckhart professzor korát messzemenően megelőző tudományos módszert és szellemtörténeti irányzatot vázolt fel. Tudományos módszertanának helyességét korunk igazolja.
- 2 Konrad Zweigert – Hein Kötz: *Introduction to Comparative Law*. 3rd edition, Clarendon Press, Oxford, 1998, 17.
- 3 René David: *Einführung in die grossen Rechtssysteme der Gegenwart*. C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München und Berlin, 1966, 8–15.
- 4 *A magyar állam és a nemzetiségek. A magyarországi nemzetiségi kérdés történetének jogforrásai 1848–1993*. Főszerkesztő: Balogh Sándor. Napvilág, Budapest, 2002, 9. A normaszöveget lásd a mellékletben.
- 5 Lásd: Glatz Ferenc: Polgári fejlődés és nacionalizmus Magyarországon a XIX. sz.-ban. *Történelmi Szemle*, 1974/1–2.; Gratz Gusztáv: *A dualizmus kora. Magyarország története 1867–1918*. I–II. kötet. Budapest, 1934.; Jászi Oszkár: Nemzetiségi politikánk iránya. *Husadik Század*, IX. évf., 12.; Kemény G. Gábor: *Iratok a nemzetiségi kérdés történetéhez Magyarországon a dualizmus korában*. I. kötet. Budapest, 1952.; Tóth Zoltán: A nemzetiségi kérdés története a dualizmus korában (1867–). *Századok*, 90. évf., 1956/3.
- 6 *A magyar állam és a nemzetiségek...* Id. kiad. 10.
- 7 Uo. 216, 218.
- 8 Mikó Imre: *Nemzetiségi jog és nemzetiségi politika*. Reprint. Optimum, én. [az eredeti: Minerva, Kolozsvár, 1944.] 399.
- 9 Lásd például a trianoni békeszerződésben a nemzetiségi kisebbségek védelmére vállalt kötelezettségek végrehajtásáról szóló – fent hivatkozott – 4800/1923 ME. rendeletet.
- 10 Gondolok itt például a potsdami döntéseknek megfelelően hozott 12 330/1945 ME. rendeletre a magyarországi német nemzetiség kitelepítéséről, vagy az 1946-os csehszlovák állammal való lakosságcsere-egyezményre.
- 11 Az 1946. évi kisebbségvédelmi szerződéstervezetet Flachbarth Ernő dolgozta ki. Lásd még Pákozdy Csaba: Flachbarth Ernő gondolatainak időszerűsége a kisebbségvédelemben, az 1946. évi kisebbségvédelmi szerződéstervezet tükrében. In *Emlékkönyv Flachbarth Ernő tiszteletére*. PPKE, Budapest, 2002, 167–176.
- 12 A szöveget a jelenleg érvényes magyar helyesírási szabályokat figyelembe véve közöljük. – A szerk.